

Protocol voor geneesmiddelenverstrekking en medische handelingen gastouderopvang

Deel 1: Geneesmiddelenverstrekking

De gastouder wordt regelmatig door ouders de vraag gesteld of er geneesmiddelen toegediend kunnen worden aan hun kind.

Het is raadzaam om als organisatie hierover beleid op schrift te stellen om misverstanden te voorkomen. Zowel ouders als gastouders weten dan hoe zij moeten handelen.

Belangrijke vragen hierbij zijn:

- Om welke geneesmiddel gaat het?
- Hoe moeten ze worden toegediend?

Kinderen kunnen geneesmiddelen voorgeschreven krijgen door huisarts of specialist. Dit zijn dus middelen die **op recept** voorgeschreven worden. Ouders mogen allerlei geneesmiddelen aan hun kinderen toedienen. Als het kind deze middelen ook nodig heeft gedurende het verblijf bij de gastouder zullen de ouders hun 'zeggenschap' over deze toediening over willen dragen aan de gastouder. Hierbij valt met name te denken pillen, drankjes en zalven. Om problemen te voorkomen is het goed om dit **schriftelijk** met elkaar overeen te komen.

Ten eerste moet er door de organisatie een aantal aandachtspunten in overweging genomen worden. Vervolgens moet, wanneer er besloten wordt dat de geneesmiddelen gegeven worden, een 'Overeenkomst gebruik geneesmiddelen' opgemaakt worden. Soms vragen ouders ook om hun kind geneesmiddelen toe te dienen die **niet op recept** verkregen zijn. Deze geneesmiddelen hebben de ouders zelf bij een apotheek of drogist gekocht. Deze 'zelfzorgmiddelen' kunnen echter minder onschuldig zijn dan men vaak denkt, daarom is het raadzaam om ook voor deze middelen een "Overeenkomst gebruik geneesmiddelen" in te vullen.

Hoe toedienen:

Om te kunnen beslissen of je geneesmiddelen toe wilt dienen, moet je weten hoe ze toegediend moeten worden. Een schriftelijke instructie, waarin staat beschreven welke geneesmiddelen de gastouder toedient, dient aanwezig te zijn.

Niet alle geneesmiddelen kunnen toegediend worden door de gastouder.

In de Handleiding Kwaliteitsstelsel Kinderopvang (VUGA/VOG) staat in Deel G beschreven wat het kader is waarin geneesmiddelen toegediend kunnen worden. Daarnaast zijn er diverse medische handelingen die alleen door gekwalificeerde bevoegde beroepsbeoefenaren (b.v. arts, verpleegkundige) uitgevoerd mogen worden. Dit betekent bijvoorbeeld dat het toedienen van een injectie voorbehouden is aan deze beroepsbeoefenaren, gastouders mogen dat niet geven, ook als de ouders het zelf wel doen.

Dit is geregeld in de Wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg (Wet BIG). (zie deel 2).

Desondanks kunnen kinderen met dergelijke geneesmiddelen in beginsel wel door een gastouder worden opgevangen. Echter er moet dan wel aan een aantal voorwaarden worden voldaan, zoals voldoende deskundigheid en bekwaamheid (kan zowel intern als extern geregeld worden met bijvoorbeeld de thuiszorg).

Overwegingen en aandachtspunten die belangrijk zijn bij het toedienen van geneesmiddelen op recept en zelfzorgmiddelen zonder recept:

- ❑ Dien het geneesmiddel/zelfzorgmiddel alleen toe op specifiek verzoek van ouders/verzorgers. (*) Er kan volstaan worden met de originele verpakking van het middel, mits daarop voldoende is aangegeven hoeveel van, wanneer en op welke wijze de medicatie toegediend moet worden. Als het geneesmiddel is afgeleverd door een Nederlandse apotheker ligt er altijd een rechtsgeldig recept van een Nederlandse arts aan ten grondslag. Een schriftelijke verklaring van de arts is praktisch niet altijd haalbaar als de geneesmiddelen maar gedurende een beperkte tijd behoeven te worden toegediend, en de termijn al verstreken is voor het voorschrift ontvangen is. In Nederland toegelaten geneesmiddelen zijn herkenbaar aan de aanduiding 'RVG....'. Met een volgnummer op de verpakking. Homeopathische geneesmiddelen zijn herkenbaar aan een RHV nummer. Bij twijfel (bijvoorbeeld indien de ouders onvoldoende duidelijkheid over de deugdelijkheid van de therapie kunnen geven) zou de gastouder contact moeten leggen met de behandelend arts en/ of de apotheker. Door deze mogelijkheid in de overeenkomst op te nemen, is het niet nodig daar apart toestemming voor te vragen
- ❑ De geneesmiddelen/ zelfzorgmiddelen moeten altijd in de originele verpakking aangeleverd en bewaard worden (dus nooit overdoen in een andere verpakking).
- ❑ Bewaar de originele bijsluiter van het geneesmiddel/zelfzorgmiddel bij de gastouder. Werk niet met een kopie, want bijsluiters worden regelmatig aangepast. Neem nota van de inhoud van de bijsluiter.
 - Bij medicatie op doktersvoorschrift: indien er een verschil lijkt te bestaan tussen het doktersvoorschrift en de bijsluiter, overleg dan eerst met de arts alvorens het geneesmiddel toe te dienen of vraag de ouders om een schriftelijke verklaring van de arts over de gewenste toediening. *Bij twijfel het geneesmiddel nooit toedienen!*
 - Bij zelfzorgmedicatie: indien er sprake is van een discrepantie tussen bijsluiter en de wijze van toediening die door de ouders wordt gevraagd, dient het zelfzorgmiddel niet door de medewerkers van het kindercentrum te worden toegediend. In het geval van zelfzorg medicatie dient de door de ouders verzochte wijze van toediening altijd overeen te komen met de tekst van de bijsluiter.
- ❑ Maak afspraken over wie het geneesmiddel/zelfzorgmiddel zal toedienen Er dient een schriftelijke procedure aanwezig te zijn hoe gehandeld moet worden in geval van een calamiteit met een geneesmiddel/ zelfzorgmiddel (als het b.v. verkeerd wordt toegediend, het verkeerde medicijn wordt gegeven, of het middel fout bewaard is) inclusief telefoonnummers wie in welk geval gewaarschuwd dient te worden.
- ❑ Alle geneesmiddelen/ zelfzorgmiddelen die op enige tijd worden toegediend, dienen genoteerd te worden op een overzichtslijst met de naam van het kind waar het geneesmiddel voor is bedoeld.

(*) Het op eigen initiatief geven van geneesmiddelen/zelfzorgmiddelen, betekent dat je zelf de diagnose stelt. Het stellen van een diagnose is voorbehouden aan een arts. Bovendien ben je niet op de hoogte van eventuele bijwerkingen.

Het geven van b.v. een paracetamol wordt daarom afgeraden hoewel dit in feite een zelfzorg middel is. Voor het geven van een paracetamol en andere incidentele toedieningen kan een 'zo nodig, maximaal, per....' afspraak gemaakt worden. Deze afspraak moet schriftelijk vastgelegd worden.

- ❑ Verantwoord het toedienen m.b.v. een aftekenlijst: degene die het middel toedient zet een paraaf. Deze lijsten dienen zorgvuldig bewaard te worden (en niet voor 'onbevoegden' toegankelijk te zijn). De overzichtslijst van de actuele geneesmiddelen

en de lijst waarop wordt afgetekend voor de toediening moet bij voorkeur dezelfde lijst zijn. (Een aantal apotheekinformatiesystemen kan dergelijke lijsten uitprinten voor gebruik in het kindercentrum. Men kan hierover bij de apotheek inlichtingen inwinnen.) De lijsten moeten bewaard worden totdat ze niet meer bruikbaar zijn – bij wijziging van therapie of als de lijst vol of verouderd is. Belangrijk is dat wijzigingen zeer zorgvuldig worden aangebracht en geparafeerd. In het geval van geneesmiddelen op recept kan bij wijzigingen de apotheek gevraagd worden een nieuwe (accurate en volledige) uitdraai te leveren.

- ❑ Bewaar het geneesmiddel/zelfzorgmiddel adequaat: in de koelkast of in een afgesloten kast, buiten het bereik van kinderen en/ of onbevoegden. Geneesmiddelen waarop niet staat dat ze in de koelkast moeten worden bewaard, mogen daar ook niet worden opgeslagen. Controleer de uiterste gebruiksdatum regelmatig. Overtollige en verlopen geneesmiddelen retourneren aan de ouders.
- ❑ Als er geneesmiddelen in de koelkast bewaard moeten worden, moet er ook een koelkast aanwezig zijn. Het middel alleen voor kortdurend gebruik uit de koelkast halen. De temperatuur dient bewaakt te worden m.b.v. een min.-max. thermometer. De temperatuur dient tussen de 4-8°C te zijn. Deze dagelijks controleren. Indien een koelkast ontbreekt, kan en mag een dergelijk geneesmiddel nooit in een kindercentrum worden toegediend, tenzij de ouders/verzorgers bereid zijn het geneesmiddel zelf te halen en te brengen.
- ❑ Laat ouders voordoen hoe het geneesmiddel/zelfzorgmiddel het beste gegeven kan worden of pleeg overleg hierover. Leg deze instructie schriftelijk vast.
- ❑ Vul wijzigingen (over dosering, tijdstip, etc.) in op de overeenkomst en pas de aftekenlijst en de evaluatiedatum aan.
- ❑ Ga na of jezelf bekend bent met het ziektebeeld of de diagnose, zodat de uitreiking van een geneesmiddel in een context geplaatst kan worden.
- ❑ Zorg dat de naam en telefoonnummer van de arts en apotheek van het kind bekend zijn, zodat deze als achterwacht kunnen fungeren, indien ouders/ verzorgers onverhoopt niet direct bereikbaar zijn.
- ❑ Laat de ouders een nieuw geneesmiddel/zelfzorgmiddel altijd eerst thuis gebruiken.
- ❑ Dient het geneesmiddel/zelfzorgmiddel alleen toe als de betrokken ouder/verzorgers zelf niet in staat is het middel op het voorgeschreven tijdstip toe te dienen.
- ❑ Laat een formulier 'Overeenkomst gebruik geneesmiddelen' volledig invullen en ondertekenen.
- ❑ Dien het geneesmiddel/zelfzorgmiddel alleen toe als het dagelijkse ritme van de groep en een goede zorg voor de andere kinderen op de groep niet belemmerd wordt.

Deel 2: Handelingen

In de Handleiding Kwaliteitsstelsel Kinderopvang (deel G) wordt een onderscheid gemaakt in medische handelingen:

Categorie 1:

Vorbehouden handelingen

Deze zogenoemde 'vorbehouden handelingen' zijn handelingen die, bij ondeskundige uitvoering, (ernstige) risico's met zich mee brengen. Deze handelingen mogen alleen door (para)- medisch bevoegd personeel verricht worden.

Indien zich onder het personeel een verpleegkundige bevindt, zou deze de handelingen die onder categorie 1 worden genoemd, kunnen uitvoeren. *Voorwaarde* is wel dat hij/ zij geregistreerd is in het Bigregister (met andere woorden: *bevoegd* is) en dat hij/ zij *bekwaam* is om de gewenste vorbehouden handelingen te verrichten. Bovendien moet er een schriftelijke opdracht van een arts zijn (die altijd telefonisch bereikbaar moet zijn in geval zich een calamiteit zou kunnen voordoen). Een verklaring van bekwaamheid van alleen de betrokkene *volstaat niet*.

(Bevoegd is niet hetzelfde als bekwaam!)

Voor de kinderopvang zijn met name de volgende voorbehouden handelingen relevant:

- Injecties
- Heelkundige handelingen verpleegkundigen
- Catheterisaties
- Het gebruik van radioactieve stoffen

In uiterste noodgevallen wordt een ieder geacht naar beste vermogen te handelen. Een wetsovertreding uit 'overmacht' is niet strafbaar. Het gaat dan om situaties die niet te voorzien zijn.

Categorie 2:

Handelingen die niet voorbehouden zijn maar waarvan de uitvoering met de nodige zorgvuldigheid omkleedt moet zijn.

Deze zogenoemde 'afgeleide medische handelingen' (zoals b.v. het uittrekken van een sonde en toedienen van een klysma) zijn handelingen die de gastouder in principe wel zou kunnen verrichten, mits er goede instructie is. De gastouder beschikt echter formeel gezien niet over de deskundigheid voor het uitvoeren van deze afgeleide medische handelingen, tenzij de arts bereid is (als hij/ zij dat al wil) het betrokken gastouder te (laten) instrueren, zodat dit vervolgens alsnog als deskundig kan worden beschouwd.

De gastouder is primair verantwoordelijk voor het op deskundige wijze uitvoeren van deze handelingen.

En er dient een arts oproepbaar te zijn die op korte termijn aanwezig kan zijn.

Altijd geldt dat als het personeel zich, ondanks instructie, niet deskundig genoeg acht om de handeling te kunnen verrichten, hij/zij de handeling ook niet moet uitvoeren.

Betrokkene blijft altijd (mede) aansprakelijk als er iets fout mocht gaan.

In de praktijk betekent dit dat er weinig gastouders over zullen gaan tot het daadwerkelijk uitvoeren van deze handelingen.

Categorie 3:

Eenvoudige handelingen.

Hierbij gaat het om de 'huis-, tuin-, en keukenhandelingen' zoals verzorgen van schaafwondjes en verwijderen van pleisters, het toedienen van medicijnen anders dan injecties.

Dit zijn handelingen die in principe zonder problemen door het personeel uitgevoerd kunnen worden, echter meestal wel door instructies op te volgen over hoe te handelen (zoals het toedienen van geneesmiddelen en handelingen volgens de EHBO-regels).